
MONOGRAFIE PRAWNICZE

OFIARA W POLSKIM
PRAWIE KARNYM

INTERESY OFIARY PRZESTĘPSTWA
I KARNO-MATERIALNE INSTRUMENTY
SŁUŻĄCE ICH ZABEZPIECZENIU

ELŻBIETA HRYNIEWICZ-LACH

Wydawnictwo C.H. Beck

MONOGRAFIE PRAWNICZE

ELŻBIETA HRYNIEWICZ-LACH • OFIARA W POLSKIM PRAWIE KARNYM
INTERESY OFIARY PRZESTĘPSTWA I KARNO-MATERIALNE
INSTRUMENTY SŁUŻĄCE ICH ZABEZPIECZENIU

Polecamy nasze najnowsze publikacje z tej serii:

Miłosz Kościelniak-Marszał

WYROK SĄDU I INSTANCJI W POLSKIM PROCESIE KARNYM

Michał Krakowiak

**SUMA PRZYMUSOWA W POLSKIM POSTĘPOWANIU
CYWILNYM**

Rafał Woźniak

**DEFINICJA INFORMACJI POUFNEJ W PRAWIE EUROPEJSKIM.
UWAGI NA TLE PRAWA AMERYKAŃSKIEGO**

Lech J. Żukowski

**ZAWÓD PSYCHOLOGA W OCHRONIE ZDROWIA.
REGLAMENTACJA PRAWNOADMINISTRACYJNA**

Piotr Osowy

INTERWENCJA GŁÓWNA

Renata Tanajewska

CHARAKTER PRAWNY ZARZĄDU W SPÓŁCE AKCYJNEJ

Legalis
System Informacji Prawnej

www.ksiegarnia.beck.pl

**OFIARA W POLSKIM
PRAWIE KARNYM**

**INTERESY OFIARY PRZESTĘPSTWA
I KARNO-MATERIALNE INSTRUMENTY
SŁUŻĄCE ICH ZABEZPIECZENIU**

ELŻBIETA HRYNIEWICZ-LACH

**WYDAWNICTWO C.H.BECK
WARSZAWA 2017**

Wydawca: Dagna Kordyasz

Recenzja naukowa: prof. EUV dr hab. Maciej Małolepszy

Publikacja dofinansowana przez
Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu

© **Wydawnictwo C.H.Beck 2017**

Wydawnictwo C.H.Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: Wydawnictwo C.H.Beck
Druk i oprawa: Elpil, Siedlce

ISBN 978-83-812-8119-5

ISBN e-book 978-83-812-8120-1

Moim Rodzicom i mężowi Danielowi

Spis treści

Wykaz skrótów	XI
Bibliografia	XV
Wprowadzenie	1
Rozdział I. Koncepcyjne podstawy wyróżnienia interesów ofiary przestępstwa	9
§ 1. Interesy ofiary przestępstwa w świetle koncepcji sprawiedliwości naprawczej	9
I. Założenia koncepcji sprawiedliwości naprawczej	9
II. Sprawiedliwość naprawcza w kontekście międzynarodowym ..	22
III. Sprawiedliwość naprawcza a instrumenty służące jej realizacji	27
IV. Podsumowanie	36
§ 2. Sprawiedliwość naprawcza a inne koncepcje sprawiedliwości	37
I. Sprawiedliwość naprawcza a retributywna	37
II. Sprawiedliwość naprawcza a prewencyjna	44
1. Prewencyjny aspekt kary kryminalnej a społeczne oczekiwania dotyczące reakcji na przestępstwo	44
2. Instrumenty prewencyjne alternatywne względem kary kryminalnej	54
§ 3. Podsumowanie	60
Rozdział II. Ofiara przestępstwa a jej kompensacyjne i prewencyjne interesy – uwagi ogólne	65
§ 1. Wprowadzenie	65
§ 2. Ofiara i jej interesy	67
I. Ofiara przestępstwa	67
1. Ofiara w aktach prawa międzynarodowego	67
2. Ofiara a pokrzywdzony	69
3. Ofiara potencjalna a rzeczywista	79
II. Problem wiktymizacji a potrzeby i interesy ofiary	82
III. Podsumowanie	89
§ 3. Kompensacyjne interesy ofiary a naprawienie szkody	90
I. Pojęcie szkody w prawie karnym	90
1. Skutek a szkoda	90

2. Szkoda jako ustawowe znamię i jako przedmiot materialnego naprawienia	94
3. Szkoda jako przedmiot moralnego zadośćuczynienia	101
4. Podsumowanie	108
II. Naprawienie szkody w prawie karnym	109
1. Naprawienie szkody w ramach reakcji karnej – ujęcie międzynarodowe	109
2. Karnoprawne naprawienie szkody w ujęciu polskim	115
3. Podsumowanie	120
§ 4. Problematyka interesu prewencyjnego ofiary	121
§ 5. Podsumowanie	126
Rozdział III. Interesy ofiary w świetle celów i funkcji wybranych instytucji i instrumentów prawa karnego	129
§ 1. Wprowadzenie	129
§ 2. Cele i funkcje instytucji prawnych służących realizacji interesów ofiary	132
I. Cel a funkcja instytucji prawnej	132
II. Cele i funkcje instytucji i instrumentów odpowiedzialności deliktowej	136
III. Cele i funkcje prawa karnego	144
IV. Cele i funkcje wybranych instytucji i instrumentów prawa karnego	152
1. Wprowadzenie	152
2. Kary i środki karne jako instrumenty sądowego wymiaru kary	153
3. Naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem	160
4. Podsumowanie	163
§ 3. Optymalizacja sposobu zabezpieczenia interesów ofiary w systemie rozdziału	164
I. Problem subsydiarności w systemie rozdziału	164
II. Problematyka zabezpieczenia interesów ofiary w ramach jednego rozpoznania sprawy	172
§ 4. Podsumowanie	179
Rozdział IV. Bezprawie jako przedmiot kompensacji w prawie karnym	183
§ 1. Wprowadzenie	183
§ 2. Bezprawie jako obszar kompensacji	184
I. Pojęcie i aspekty bezprawia	184
II. Bezprawie jako przesłanka czynności kompensacyjnych	187
III. Bezprawie w kontekście norm sprzężonych	191
IV. Bezprawie a środki kompensacyjne	198
V. Bezprawie a dobrowolna aktywność kompensacyjna sprawcy .	205

1. Zakres bezprawia będącego przedmiotem kompensacji	205
2. Dobrowolna kompensacja bezprawia w ujęciu niemieckim	206
3. Dobrowolna kompensacja bezprawia w ujęciu polskim	212
4. Dobrowolna kompensacja przy braku indywidualnej ofiary	216
§ 3. Kompensacja bezprawia a wina	220
§ 4. Kara jako instrument kompensacji bezprawia	224
I. Kompensacyjny walor kary kryminalnej	224
II. Zakres stosowania kary jako instrumentu kompensacji bezprawia	227
§ 5. Podsumowanie	234
Rozdział V. Modele kompensacyjne w prawie karnym i instrumenty służące ich realizacji	239
§ 1. Podstawa wyróżnienia modeli kompensacyjnych	239
§ 2. Modele rozdziału	241
I. Model procesu adhezyjnego	241
II. Model „trzeciego nurtu” reakcji karnej	244
§ 3. Modele łączenia	249
I. Model sankcji kompensacyjnej	249
II. Model mieszany	256
§ 4. Model udziału	263
§ 5. Zastępcze naprawienie szkody bez udziału sprawcy jako instytucja kompensacyjna	272
§ 6. Podsumowanie	276
I. Porównanie modeli kompensacyjnych	276
1. Modele kompensacyjne a kompensacja materialna	277
2. Modele kompensacyjne a kompensacja niematerialna	280
3. Modele kompensacyjne a kompensacja sprawiedliwościowa	280
II. Ocena modeli kompensacyjnych	281
Rozdział VI. Instrumenty służące zabezpieczeniu interesów ofiary w polskim prawie karnym	285
§ 1. Wprowadzenie	285
§ 2. Zabezpieczenie interesów kompensacyjnych	286
I. Środki kompensacyjne	286
1. Obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę (art. 46 § 1 KK)	286
2. Nawiązka z art. 46 § 2 KK a obowiązek z art. 46 § 1 KK	294
3. Nawiązka na rzecz pokrzywdzonego i jego najbliższych – regulacje szczególne	299

4. Nawiązka na rzecz podmiotu realizującego cel społeczny ..	303
5. Nawiązka na rzecz Skarbu Państwa	305
6. Środki kompensacyjne a zabezpieczenie interesów ofiary .	307
II. Kompensacyjne obowiązki probacyjne	312
III. Dobrowolne formy kompensacji	319
1. Wprowadzenie	319
2. Dobrowolne naprawienie szkody	319
3. Pojednanie stron a kompensacja niematerialna	322
4. Znaczenie mediacji jako procesowej instytucji kompensacyjnej	325
5. Dobrowolne naprawienie szkody w trakcie orzekania	327
IV. Podsumowanie	329
§ 3. Zabezpieczenie interesów prewencyjnych	331
I. Zakazy orzekane względem sprawcy w interesie indywidualnej ofiary	332
II. Instrumenty zabezpieczające prewencyjny interes społeczeństwa	338
§ 4. Podsumowanie	341
Rozdział VII. Rola ofiary w prawie karnym a stosowanie reakcji na przestępstwo	345
§ 1. Wprowadzenie	345
§ 2. Rola ofiary w prawie karnym	345
I. Wpływ ofiary na zakres jej ochrony karnoprawnej	345
II. Wpływ ofiary na rozpoznanie sprawy karnej	349
1. Przestępstwa prywatnoskargowe	349
2. Przestępstwa ścigane na wniosek pokrzywdzonego	350
3. Uprawnienia kontrolne pokrzywdzonego	354
4. Problematyka umorzenia kompensacyjnego	356
III. Wpływ ofiary na treść reakcji karnej	361
§ 3. Rozwiązania wzmacniające rolę ofiary w prawie karnym	367
I. Wykładnia otwarta na interes ofiary przestępstwa	367
II. Sprawiedliwość naprawcza i rozwiązania konsensualne	372
III. Ograniczenie reakcji karnej do naprawienia szkody	374
IV. Rozszerzenie kategorii ofiary przestępstwa	376
§ 4. Podsumowanie	377
Wnioski końcowe	381
Indeks rzeczowy	389

Wykaz skrótów

1. Źródła prawa

KK	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 1137 ze zm.)
KKW	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 665 ze zm.)
KPK	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1904)
PańKompOfU	ustawa z 7.7.2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych czynów zabronionych (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 325)
SNU ustawa	z 23.11.2002 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 1254 ze zm.)
StGB	Strafgesetzbuch (niemiecki kodeks karny z 17.10.1964 r.)
OchrPomPokŚwU	ustawa z 28.11.2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz.U. z 2015 r. poz. 21)
TFUE	Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej z 26.10.2012 r. (Dz.Urz.UE.C 2012 Nr 326, s. 47)

2. Czasopisma i publikatory

BCLR	Buffalo Criminal Law Review
BGBI	Bundesgesetzblatt [niemiecki dziennik ustaw]
BGHSt	Entscheidungen des Bundesgerichtshofes in Strafsachen [zbiór orzeczeń niemieckiego sądu najwyższego w sprawach karnych]
BGHZ	Entscheidungen des Bundesgerichtshofes in Zivilsachen [zbiór orzeczeń niemieckiego sądu najwyższego w sprawach cywilnych]
BJC	The British Journal of Criminology
BVERfGE	Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts [zbiór orzeczeń niemieckiego sądu konstytucyjnego]
Biul.PK	Biuletyn Prawa Karnego
CzPKiNP	Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych

Wykaz skrótów

Dz.U.	Dziennik Ustaw
GA	Goldammer's Archiv für Strafrecht
GSP	Gdańskie Studia Prawnicze
IJC	The Internet Journal of Criminology
JR	Juristische Rundschau
JuS	Juristische Schulung
JZ	JuristenZeitung
KrimJ	Kriminologisches Journal
KritJ	Die Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft
KSP	Krakowskie Studia Prawnicze
MoP	Monitor Prawniczy
MPH	Monitor Prawa Handlowego
NJ	Neue Justiz
NJW	Neue Juristische Wochenschrift
NP	Nowe Prawo
NStZ	Neue Zeitschrift für Strafrecht
Oxf. J. Leg. Stud.	Oxford Journal of Legal Studies
Pal.	Palestra
PiP	Państwo i Prawo
PPK	Przegląd Prawa Karnego
Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo
PS	Przegląd Sądowy
PUG	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
ReWiss	Zeitschrift für Rechtswissenschaftliche Forschung
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SP	Studia Prawnicze
Stud. Iur.	Studia Iuridica
wistra	Zeitschrift für Wirtschafts- und Steuerstrafrecht
WPP	Wojskowy Przegląd Prawniczy
ZNUJ	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego.
ZRP	Zeitschrift für Rechtspolitik
ZStW	Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft

3. Inne skróty

art.	artykuł
BT-Drucks.	Bundestagsdrucksache [druk Bundestagu, tu: uzasadnienie projektu ustawy]
m.in.	między innymi
n.	następny
Nr	Numer

Wykaz skrótów

poł.	połączone
por.	porównaj
przyp.	przypis
r.	rok
red.	redakcja
s.	strona
t.	tom
t.j.	tekst jednolity
TSUE	Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
ze zm.	ze zmianami
zob.	zobacz

Bibliografia

- Albrecht H.J.*, Kriminologische Perspektiven der Wiedergutmachung. Theoretische Ansätze und empirische Befunde, w: *A. Eser, G. Kaiser, K. Madlener* (red.), *Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht*, Freiburg im Breisgau, 1992
- Albrecht P.A.*, Die Funktionalisierung des Opfers im Kriminaljustizsystem, w: *B. Schünemann, M.D. Dubber* (red.), *Die Stellung des Opfers im Strafrechtssystem. Neue Entwicklungen in Deutschland und in den USA*, Köln, München 2000
- Albrecht P.A.*, Strafrechtsfremde Schattenjustiz – zehn Thesen zum Täter-Opfer-Ausgleich, w: *P.A. Albrecht, A.P.F. Ehlers, F. Lamott, Ch. Pfeiffer, H.-D. Schwind, M. Walter* (red.), *Festschrift für Horst Schüler-Springorum zum 65. Geburtstag*, Köln 1993
- Amin S.M.*, Ofiara przestępstwa we współczesnych systemach prawnokarnych ze szczególnym uwzględnieniem jurysprudencji Islamu, Toruń 1995
- Ancel M.*, Ruch obrony społecznej po dwudziestu pięciu latach, *PiP* 1976, Nr 4
- Andenaes J.*, Przyszłość prawa karnego. Skandynawska perspektywy, *PiP* 1974, Nr 10
- Andrejew I.*, Polskie prawo karne w zarysie, Warszawa 1976
- Andejew I.*, Ustawowe znamiona czynu. Typizacja i kwalifikacja przestępstw, Warszawa 1978
- Antoniak P.*, Wtórna wiktyimizacja – perspektywa psychologiczna, w: *L. Mazowiecka* (red.), *Wiktyimizacja wtórna. Geneza, istota i rola w przeksztalcaniu polityki traktowania ofiar przestępstw*, Warszawa 2012
- Armour M.P., Umbreit M.S.*, The Paradox of Forgiveness in Restorative Justice, w: *E.L. Worthington Jr* (red.) *Handbook of Forgiveness*, New York 2004
- Ashworth A.*, Kryteria ustalenia proporcjonalności wyroku, *Ius et lex* 2006, Nr 1
- Baran K.W.*, Polubowna funkcja prawa pracy, *Polityka społeczna* 2005, Nr 1
- Baumann J.*, Die Auflagenkataloge im Strafrecht, GA 1958
- Baumann J.* i in., *Alternativ-Entwurf Wiedergutmachung (AE-WGM)*, München 1992
- Baur F.*, Die Bewährungsauflage der Schadenswiedergutmachung und das Zivilrecht, GA 1957
- Baurmann M.C., Schädler W.*, Das Opfer nach der Straftat – Seine Erwartungen und Perspektiven, Wiesbaden 1991
- Bazemore G., Walgrave L.*, Restorative Juvenile Justice: in Search of Fundamentals and Outline for Systemic reform, w: *G. Bazemore, L. Walgrave*, *Restorative Juvenile Justice: Repairing the Harm of Youth Crime*, New York 1999
- Beccaria C.*, O przestępstwach i karach, Warszawa 1959

- Bek D.*, Wpływ ugody mediacyjnej na kształt reakcji prawnokarnej, w: *T. Dukiet-Nagórska* (red.), *Idea sprawiedliwości naprawczej a zasady kontynentalnego prawa karnego*, Katowice 2016
- Bemmann G.*, Täter-Opfer-Ausgleich im Strafrecht, JR 2003
- Bentham J.*, Wprowadzenie do zasad moralności i prawodawstwa, Warszawa 1958
- Bettelheim B.*, Wystarczająco dobrzy rodzice, Poznań 2014
- Beulke W.*, Die unbenannten Auflagen und Weisungen des § 153a StPO, w: *G. Widmayer, H. Lesch, B. Müssig, R. Wallau* (red.), *Festschrift für Hans Dahs*, Köln 2005
- Beulke W.*, Komentarz do § 403 StPO, w: *E. Löwe, B. Rosenberg* (red.), *Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz*, Berlin 2007
- Bieńkowska E.*, Fundusz Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej – o nowej instytucji prawa karnego wykonawczego krytycznie, *Zeszyty Prawnicze* 2012, Nr 12.1
- Bieńkowska E.*, Fundusz Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej po najnowszych zmianach, *Zeszyty Prawnicze* 2016, Nr 16.3
- Bieńkowska E.*, Komentarz do art. 72 KK, w: *G. Rejman* (red.), *Kodeks Karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 1999
- Bieńkowska E.*, Mediacja w polskim prawie karnym. Charakterystyka regulacji prawnej, *PPK* 1998, Nr 18
- Bieńkowska E.*, Nowe środki ochrony i pomocy dla pokrzywdzonych i świadków, *Prok. i Pr.* 2015, Nr 10
- Bieńkowska E.*, Obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia w prawie karnym, *PiP* 2012, Nr 8
- Bieńkowska E.*, Ochrona interesów pokrzywdzonego – podstawy wiktymologiczne, w: *A. Marek* (red.), *System Prawa Karnego, t. 1. Zagadnienia ogólne*, Warszawa 2010
- Bieńkowska E.*, Ochrona ofiar przestępstw w sytuacjach transgranicznych – regulacje polskie na tle wymogów prawa unijnego, *Prok. i Pr.* 2016, Nr 5
- Bieńkowska E.*, Ofiary przestępstw w postępowaniu karnym – nowe standardy Unii Europejskiej, *PiP* 2014, Nr 4
- Bieńkowska E.*, Pokrzywdzony, w: *C. Kulesza* (red.), *System Prawa Karnego Procesowego. Strony i inni uczestnicy postępowania karnego, t. 6*, Warszawa 2016
- Bieńkowska E.*, Pokrzywdzony w kontradiktoryjnym procesie karnym, *Prok. i Pr.* 2016, Nr 3
- Bieńkowska E.*, Pokrzywdzony w postępowaniu karnym po zmianach z dnia 11 marca 2016 r., *Prok. i Pr.* 2016, Nr 10
- Bieńkowska E.*, Pokrzywdzony w świetle najnowszych nowelizacji przepisów prawa karnego, *Prok. i Pr.* 2014, Nr 3
- Bieńkowska E.*, Wiktylizacja wtórna – geneza, istota, rola w przekształcaniu polityki traktowania ofiar przestępstw, w: *L. Mazowiecka* (red.), *Wiktylizacja wtórna. Geneza, istota i rola w przekształcaniu polityki traktowania ofiar przestępstw*, Warszawa 2012

- Bieńkowska E.*, Prawo ofiary przestępstwa do kompensaty od państwa po zmianach z dnia 5 sierpnia 2015 r., Prok. i Pr. 2016, Nr 7–8
- Bieńkowska E.*, Projekt kodyfikacji karnej a zabezpieczenie interesów ofiar przestępstw, PiP 1995, Nr 4
- Bieńkowska E.*, Projekt Konwencji Narodów Zjednoczonych o sprawiedliwości oraz wsparciu dla ofiar przestępstwa i nadużyć władzy, Zeszyty Prawnicze UKSW 2015, Nr 3
- Bieńkowska E.*, Refleksje o reformie prawa karnego na tle wyników badania ankietowego ofiar przestępstw, PiP 1991, Nr 5
- Bieńkowska E.*, Regulacje ustawy o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka na tle wymogów dyrektywy 2012/29/UE ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw, w: *L. Mazowiecka* (red.), Nowe środki ochrony i pomocy dla ofiar, Warszawa 2016
- Bieńkowska E.*, Standardy europejskie w odniesieniu do ofiar przestępstw a reforma prawa karnego materialnego, PiP 1990, Nr 6
- Bieńkowska E.*, Uprawnienia pokrzywdzonego w ujęciu nowych projektów nowelizacji prawa karnego, Prok. i Pr. 2014, Nr 11–12
- Bieńkowska E.*, *Mazowiecka L.* (red.), Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw. Komentarz, Warszawa 2014
- Bieńkowska E.*, *Mazowiecka L.*, Komentarz do art. 2 ustawy o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw, Lex/el. 2011
- Bieńkowska E.*, *Mazowiecka L.*, Ofiara przestępstwa w dokumentach międzynarodowych, Warszawa 2009
- Bieńkowska E.*, *Mazowiecka L.*, Prawa ofiar przestępstw, Warszawa 2009
- Binding K.*, Die Normen und ihre Übertretung, Band I: Normen und Strafgesetze, Aalen 1872
- Blesinger K.*, Zur Anwendung des Täter-Opfer-Ausgleichs nach § 46a StGB im Steuerstrafrecht, wistra 1996
- Bodio J.*, Komentarz do art. 11 KPC, w: *A. Jakubcki* (red.), Komentarz aktualizowany do ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Lex/el. 2016
- Bogucki O.*, Nielingwistyczna koncepcja normy a zagadnienia wykładni prawa, RPEiS 2007, Nr 3
- Bosch N.*, Wiedergutmachung und Strafe – Vollstreckungshilfe und Privilegierung überschuldeter Straftäter durch § 46a StGB, w: *G. Dannecker, W. Langer, O. Ranft, R. Schmitz, J. Brammsen* (red.), Festschrift für Harro Otto zum 70. Geburtstag am 1. April 2007, Köln 2007
- Braithwaite J.*, Principles of Restorative Justice, w: *A. v. Hirsch, J.V. Roberts, A. Bottom* (red.), Restorative Justice and Criminal Law: Competing or Reconcilable Paradigms?, Oxford and Portland, Oregon 2003
- Brauns U.*, Die Wiedergutmachung der Folgen der Straftat durch den Täter, Berlin 1996

- Bruns H.J.*, Rechtsgrundlage und Zulässigkeitsgrenzen strafrechtlicher Auflagen und Weisungen, *Goldammer's Archiv für Strafrecht (GA)* 1959
- Bruns H.J.*, Zur rechtsdogmatischen Problematik strafrechtlicher Aufgaben, *Neue Juristische Wochenschrift (NJW)* 1959
- Bryk J.*, Nawiązka – środek karny o charakterze kompensacyjnym, *CzPKiNP* 2002, Nr 2
- Brylak J., Ważny A.*, Sytuacja pokrzywdzonego w procesie karnym – zagadnienia kluczowe, w: *L. Mazowiecka, W. Klaus, A. Tarwacka* (red.), *Z problematyki wiktymologii*. Księga dedykowana Profesor Ewie Bieńkowskiej, Warszawa 2017
- Buchała K.*, Das Schuldprinzip und seine Funktion im polnischen Strafrecht, *ZStW* 1994, Nr 4
- Buchała K.*, Dyrektywy sądowego wymiaru kary, Warszawa 1964
- Buchała K.*, Komentarz do art. 53 KK, w: *K. Buchała, A. Zoll* (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Kraków 1998
- Buchała K.*, Bezprawność przestępstw nieumyślnych oraz wyłączające je dozwolone ryzyko, Warszawa 1971
- Buchała K.*, Problemy wyboru wiodącej dyrektywy wymiaru kary według art. 54 projektu Kodeksu karnego z 1995 r., *PPK* 1995, Nr 13
- Buchała K., Zoll A.*, *Polskie prawo karne*, Warszawa 1995
- Buchała K., Zoll A.*, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Kraków 1998
- Buchała K., Zoll A.*, W stułędziesięciolecie śmierci Paula Johana Anzelm Feuerbacha, *PiP* 1983, Nr 12
- Budyn-Kulik M.*, Komentarz do art. 41a i art. 46 KK, w: *M. Mozgawa* (red.), *Kodeks karny. Komentarz, Lex/el.* 2015
- Burzyński P.*, *Ustawowe określenie sankcji karnej*, Warszawa 2008
- Buttig K.*, *Die Wiedergutmachung der Folgen einer Straftat*, Göttingen 2007
- Chlebowicz P.*, *Samosąd we Włodowie. Studium przypadku*, Olsztyn 2017
- Chojniak Ł.*, Umorzenie restytucyjne – odpowiedź na zjawisko nadmiernej kryminalizacji i penalizacji?, w: *S. Pikulski, M. Romańczuk-Grącka* (red.), *Granice kryminalizacji i penalizacji*, Olsztyn 2013
- Choromańska A.*, *Mediacja w zmienionym modelu postępowania karnego*, *Pr.* 2016, Nr 4
- Christie N.*, *Conflicts as property*, *BJC* 1977, Nr 1
- Ciepiły F.*, O dowartościowanie retributywnej racjonalizacji kary, w: *A. Dębiński, M. Gałązka, R.G. Hałas, K. Wiak* (red.), *Hominum causa omne ius constitutum est*. Księga jubileuszowa ku czci Profesor Alicji Grześkowiak, Lublin 2006
- Ciepiły F.*, *Sprawiedliwość naprawcza wobec przestępstwa*, w: *A. Gretkowski, D. Karbarz* (red.), *Mediacja w teorii i praktyce*, Stalowa Wola 2009
- Cieslak M.*, *Interes społeczny jako czynnik warunkujący prokuratorskie objęcie oskarżenia w sprawie prywatno-skargowej*, *PiP* 1956, Nr 12
- Cieslak M.*, *Factory przestępczości czynu w związku z projektem KK z 1963 r.*, *WPP* 1963, Nr 3
- Cieslak M.*, *Kara. Istota – cel – uzasadnienie*, Gdańsk 2010

- Cieślak M.*, Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne, Warszawa 1984
- Cieślak M.*, Polskie prawo karne. Zarys systemowego ujęcia, Warszawa 1994
- Cieślak M.*, Recenzja pracy W. Daszkiewicza „Zasądzenie odszkodowania z urzędu w polskim procesie karnym”, PiP 1971, Nr 7
- Cieślak M.*, O węzłowych pojęciach związanych z sensem kary, NP 1969, Nr 2
- Cieślak M.*, *Murzynowski A.*, Wynagrodzenie szkody osobie pokrzywdzonej przestępstwem – jego znaczenie w sferze prawa karnego, SP 1974, Nr 2
- Cieślak W.*, Nawiązka, w: *M. Melezini* (red.), System Prawa Karnego, t. 6, Kary i środki karne. Poddanie sprawy próbie, Warszawa 2010
- Cieślak W.*, Kilka uwag o zmianach przepisów kodeksu karnego określających nawiązkę, t. 14, GPP, 2005
- Cieślak W.*, Nawiązka w polskim prawie karnym, Gdańsk 2006
- Cieślak W.*, „Zbiorowy pokrzywdzony” oraz kompensacja generalna w polskim prawie karnym, w: *L. Mazowiecka, W. Klaus, A. Tarwacka* (red.), Z problematyki wikty-mologii. Księga dedykowana Profesor Ewie Bieńkowskiej, Warszawa 2017
- Consedine J.*, Sprawiedliwość naprawcza, Warszawa 2004
- Cora S.*, Zasada legalizmu ścigania a zawiadomienie o przestępstwie, PiP 2010, Nr 10
- Cornish D.*, *Diversions Tactics: A Rational Choice Approach*, w: *G. Albrecht, W. Ludwig-Mayerhofer*, *Diversion and informal social control*, Berlin–New York 1995
- Crowther J.* (red.), *Oxford Advanced Learner’s Dictionary of Current English*, Oxford 1995
- Czarkowska M.*, Przeciwdziałanie przemocy wobec kobiet w rodzinie w praktyce organów ścigania, wymiaru sprawiedliwości i innych instytucji, Warszawa 2014
- Czarnecka-Działuk B.*, *Wójcik D.* (red.), *Mediacja. Nieletni przestępcy i ich ofiary*, Warszawa 1999
- Czichy K.*, Nawiązka orzekana zamiast obowiązku naprawienia szkody, Prok. i Pr. 2012, Nr 6
- Daszkiewicz W.*, Naprawienie szkody w prawie karnym, Warszawa 1972
- Daszkiewicz W.*, Pokrzywdzony przestępstwem, w: *Nowa Kodyfikacja Karno. Krótkie komentarze*, Nr 14, Kodeks postępowania karnego, Warszawa 1998
- Daszkiewicz W.*, Prawo karne procesowe. Zagadnienia ogólne, Bydgoszcz 2000
- Dąbrowska-Kardas M.*, Analiza dyrektywalna przepisów części ogólnej kodeksu karnego, Warszawa 2012
- Dębski R.*, Pozaustawowe znamiona przestępstwa. O ustawowym charakterze norm prawa karnego i znamionach typu zabronionego nie określonych w ustawie, Łódź 1995
- Dignan J.*, *Repairing the Damage. Can Reparation be Made to Work in the Service of Diversion?*, *The British Journal of Criminology* nr 32, 1992
- Dignan J.*, *Towards a Systemic Model of Restorative Justice*, w: *A. v. Hirsch, J. V. Roberts, A. Bottom* (red.), *Restorative Justice and Criminal Law: Competing or Reconcilable Paradigms?*, Oxford and Portland, Oregon 2003